

Conexiuni iluministe: *Mineiul* în literatura română

Carte liturgică reprezentativă din cadrul ritului bizantin, *Mineiul* (gr. μῆναίον; vsl. *mineja*) cuprinde slujbele ținute la praznicele împărătești, la sărbătorile sfinților mai aleși și ale sfinților de fiecare zi, aranjate în ordine cronologică. Este expusă slujba zilnică oficiată la Vecernie și Utrenie, precum și rânduiala sărbătorilor de peste an și a celor șapte Laude din ajunul Nașterii Domnului și al Bobotezei. *Mineiul* este utilizat, pe parcursul anului, împreună cu *Octoihul*, *Triodul* sau *Penticostarul*. Este alcătuit dintr-o parte imnografică, în care sunt cuprinse cântările de origine nescripturistică ale poeziei creștine apologetice (canoane, tropare sau stihiri, condace, icoase), alături de indicații tipiconale referitoare la caracterul slujbelor pe zile, și o parte hagiografică, inserată după oda a șasea din slujba Utreniei, în care se relatează viețile sfinților, legende despre biografia martirilor și a asceților celebrați, precum și istoricul sărbătorii respective. Aceste ultime secvențe narrative, structurate după calendarul sărbătorilor cu dată fixă, formează *proloagele*, în care sunt incluse, de asemenea, cuvinte de învățătură și de edificare izvorâte din faptele exemplare ale sfinților prăznuți. Variantele simplificate ale proloagelor constituie *sinaxarul* sau *menologul*. Cu timpul, *Proloagele* sau *Viețile sfinților* au fost detașate din compoziția *Mineiului*, circulând și ca texte de sine stătătoare. *Mineiul* întreg este format din 12 volume, care corespund lunilor anului ecleziastic, începând cu luna septembrie. Pe lângă *Mineiul* lunar, cel mai consacrat, mai există în tradiția liturgică *Mineiul de obște*, în care nu se află slujbe la anumiți sfinți sau anumite sărbători, ci numai slujbe generice la un înger, proroc, apostol, ierarh, mucenic sau cuvios, fără a se preciza numele exact, precum și *Mineiul*

praznical, care cuprinde numai slujbele sfinților și sărbătorilor mari. Un compendiu al seriei integrale, un *Minei* de praznice, de fapt, se află concentrat într-un singur tom intitulat *Antologhion* sau *Minologhion*, ultimul termen având inițial o accepțiune mai largă, care coincidea cu aceea de *Minei*.

Printre cele mai vechi *Mineie* slavone de la noi se numără cele copiate în anul 1467 de monahul Casian, ieromonahul Ioanichie și diaconul Nicodim, din scriptoriul Mănăstirii Neamț, pentru înzestrarea Mănăstirii Putna, la cererea lui Ștefan cel Mare. Din același mediu cultural provine și un *Minei* pe luna septembrie, scris în 1489 de diacul Fedca. Un sfetnic al marelui domnitor, logofătul Ioan Tăutu, va comanda un alt *Minei* slavon pe lunile ianuarie și februarie, caligrafiat în 1492 de diacul Isaia¹¹⁴. Două ediții ale *Mineiului de praznice* (*Sbornice* slavone) va tipări diaconul Coresi: cea dintâi la Brașov, în două volume, apărute în 1569, iar cea de-a doua, la Sebeș, în 1580, sub patronajul mitropolitului Ghenadie al Ardealului. O traducere „pre rumânie” a versiunii prescurtate a *Proloagelor* va fi realizată în 1675 la Mănăstirea Cozia. În 1682–1686, Dosoftei tipărește la Iași *Viața și petreacerea svinților*, tradusă, în principal, după *Sinaxarele* lui Maximos Margunios din 1607, reeditate în 1656, și după o ediție venețiană a *Mineielor* bizantine, datorată lui Nikolaos Glykis. La acestea se adaugă și alte surse, precum o versiune mediobulgară a *Mineielor*, culegerile lui Agapie Landos, unele cronografe neogrecești, iar pentru partea a doua și o ediție a *Proloagelor* apărute la Moscova în 1685. Deși neîncheiată, culegerea hagiografică a mitropolitului moldovean își va pune amprenta asupra variantelor ulterioare ale *Mineiului* în limba română¹¹⁵.

¹¹⁴ A se vedea Emil Turdeanu, *Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1943 (extras din CEL, V), p. 111–118, 161–163; idem, *Oameni și cărți de altădată*, vol. I, ediție îngrijită de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 35–44, 84–87.

¹¹⁵ Vezi Cătălina Velculescu, *Cărți populare și cultură românească*, București, Editura Minerva, 1984, p. 77–78; Gabriel Mihăilescu, *O copie*

Prima serie completă cu acest titlu va fi inaugurată prin ediția de la Buzău, din 1698, scoasă de ucenicul lui Dosoftei, episcopul tipograf Mitrofan. Cele 12 tomuri masive, la care, „pre lângă alți ostenitori ce s-au aflat”, și-a adus o contribuție masivă și acest „nou Coresi”, cum l-a numit, nu fără temei, N. Iorga pe Mitrofan, sunt, în unele segmente, dependente de textul lui Dosoftei, dar în altele se distanțează clar de acesta. Ele păstrează cântările în slavonă, iar sinaxarul, pildele și tipicul sunt redate în română. Prelucrarea „jitiilor” aparține, în mare parte, logofătului Radu Greceanu, având ca punct de plecare *Viețile sfinților* ale lui Dosoftei, dar apelându-se din nou la versiunea neogreacă a lui Margunios în situațiile în care proloagele traduse deja erau prea extinse. N. Iorga vedea în *Mineiele* buzoiene o „lucrare revoluționară”, prin care se proclamase „introducerea limbii românești în slujba Bisericii, așa cum dorise Dosoftei”¹¹⁶, o caracterizare totuși exagerată. Alte traduceri ale *Proloagelor* moscovite, tipărite pentru prima dată în 1641, vor fi realizate la începutul secolului al XVIII-lea de către ieromonahul Serafim de la mănăstirea Bistrița olteană, răspândită apoi prin numeroase copii manuscrise¹¹⁷, precum și de arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, de la mănăstirea Putna, între anii 1759 și 1761.

O serie nouă de *Mineie* concepute în întregime în limba română, cu transpunerea atât a părților imnografice, cât și a narațiunilor hagiografice, va vedea lumina tiparului la Râmnic, sub îngrijirea episcopilor Chesarie și Filaret. Mai întâi apare *Mineiul* pe luna octombrie, în 1776 (scos în două ediții), urmat de cel pe noiembrie, în 1778, iar în 1779 vor fi publicate cele pe lunile decembrie, ianuarie, februarie și martie. Succesorul lui Chesarie, episcopul Filaret, va edita în anul 1780 restul lunilor, respectiv aprilie, mai, iunie, iulie, august și septembrie. Există însă un precedent în traducerea

manuscrisă a „Prologariului” mitropolitului Dosoftei de la sfârșitul secolului al XVII-lea, în LR, LX, 2011, nr. 1, p. 116–126.

¹¹⁶ Iorga, *Istoria bisericii*, vol. II, p. 14.

¹¹⁷ Cătălina Velculescu, *op. cit.*, p. 80–82.

cântărilor în limba română, ca și a altor cărți de ritual, operă care îl are ca protagonist pe Damaschin, dascălul ajuns urmașul lui Mitrofan, ca episcop de Buzău, în 1702, și al lui Antim Ivireanul, la Râmnic, în 1708. Într-o scrisoare din 22 noiembrie 1725, episcopul Damaschin îi solicita generalului Tige din Sibiu, „oberdirectorul” Olteniei aflate sub ocupație austriacă, permisiunea pentru tipărirea unor cărți, în primul rând a *Mineiului* pe cele 12 luni, pe care el le tălmăcise din limba greacă și slavonă, începând din 1715 și pe care le utiliza deja în oficierea slujbelor¹¹⁸. Peste câteva săptămâni, se stingea însă din viață, iar multe dintre manuscrisele sale au rămas nepublicate. În 1737, ieromonahul Lavrentie de la mănăstirea Hurez va „diortosi” tipărirea la Râmnic a unui *Antologhion*, alcătuit, într-o formă rezumată, „după izvodul *Mineiului* celui rumânesc” moștenit de la Damaschin care va cuprinde pentru prima oară traducerea din limba slavonă în limba română a cântărilor bisericești. Retipărirea ulterioară ale *Antologhionului*, începând cu cel de la Râmnic, din 1745, reiau ediția din 1737, recognoscibilă și în *Mineie*. O recunoaștere a meritelor lui Damaschin legate de „podoaba” desăvârșită a traducerii cărților de cult va veni chiar din partea episcopului Chesarie în predoslovie *Mineiului* pe luna noiembrie, ceea ce nu-l împiedică totuși pe acesta să-și aroge pe foaia de titlu tălmăcirea tomului respectiv. Se poate presupune, prin urmare, că în ediția râmniceană s-a fructificat din plin traducerea lui Damaschin, atât cea publicată parțial în 1737, cât și cea rămasă în manuscris. Alături de Chesarie, inițiatorul impunătoarei lucrări „în limba patriei”, mai sunt menționați în prefețe și epiloguri mitropolitul Grigorie, care „n-au socotit nici osteneală la tălmăcire”, apoi monahul Rafail de la mănăstirea Hurezu, „diortositoriu și tocmitoriu la îndreptarea cuvintelor limbii rumânești”, Anatolie ierodiaconul și Iordan „biv vel gramatic Capadochianul”, ultimii doi asumându-și, în diferite faze, calitatea de revizori ai traducerii.

¹¹⁸ Alex. Lapedatu, *Damaschin, episcopul și dascălul, traducătorul cărților noastre de ritual*, în CVL, XL, 1906, nr. 6–8, p. 576–577.

Modul în care s-a implicat Chesarie în editarea întregii colecții de *Mineie* este surprins în corespondența sa cu negustorul sibian Constantin Hagi Pop, publicată de N. Iorga. Într-o scrisoare din 28 noiembrie 1779, episcopul își arăta satisfacția de „a avea patria slujbele sfinților, toate câte să prăznuiesc peste an, pe deplin în limba sa”, pentru care s-a străduit mult, „atât prin tălmăcire, cât și prin tipărire”, el fiind convins, după cum „lucru mearge înainte, a le aduce pe toate la săvârșire”¹¹⁹. Din păcate, nu și-a mai văzut întregul proiect finalizat, murind în primele zile ale anului următor. În ceea ce îl privește pe episcopul Filaret, deși acesta își atribuise „nevoința și tălmăcirea”, rolul pe care l-a jucat a fost minimalizat de N. Iorga¹²⁰, dar munca de editare, într-un timp record, a celorlalte volume nu i se poate contesta. Pe de altă parte, sunt indicii, după cum am văzut, că lucrarea se afla într-un stadiu avansat în ultimele luni ale anului 1779, ceea ce a facilitat mult încheierea ei în cursul anului următor.

S-a observat îndeobște că versiunea lui Chesarie se revendică, pe de o parte, de la textul grecesc, iar pe de altă parte este tributară, după sinaxar, celei din 1698 de la Buzău, înrudire care se constată în mai multe porțiuni. Apar însă și legende hagiografice care reflectă o redacție diferită în *Mineiele* râmnice de față de cele precedente, fapt care i-a determinat pe unii cercetători¹²¹ să susțină și o altă filiație. Potrivit acestora, unele biografii derivă din versiunea slavă a *Vieților sfinților*, publicată de Dimitrie Tuptalo, mitropolitul Rostovului, la Kiev, între anii 1689–1705. Această înrăurire se va răsfrânge și asupra *Mineiului* de la Buda, care re-produce, după cum vom vedea, ediția de la Râmnic, iar

¹¹⁹ N. Iorga, *Contribuții la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea și al XIX-lea. I. Scriitorii bisericești*, în AAR, seria II, Mem. sect. lit., tom. XXVIII, 1905–1906, p. 197–198.

¹²⁰ Iorga, *Istoria bisericii*, vol. II, p. 150.

¹²¹ Iulian Ștefănescu, *Legende despre Sf. Constantin în literatura română*, în RIR, I, 1931, p. 251–297; N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1938, p. 132–133.

într-o proporție covârșitoare asupra *Vieților sfinților*, traduse de ierodiaconul Ștefan din obștea paisiană, prin anii 1780–1790, și tipărite între anii 1807–1815 la Mănăstirea Neamț (primul volum, probabil la Iași). Alte traduceri ale culegerii hagiografice a lui Tuptalo, păstrate în manuscris, au mai fost realizate la noi de monahul Evloghie din Iași, între 1758–1760, și de ieromonahul Macarie, de la mitropolia din București, între anii 1775–1780¹²².

Contribuția esențială a lui Chesarie constă în scrierea celor șase prefete la volumele pe care le-a editat, adevărate expozeuri de filosofie a istoriei, cu o deschidere iluministă. Contactul său nemijlocit cu publicații ale „Luminilor” franceze a condus la asimilarea ideilor lui Montesquieu, după cum observase D. Popovici¹²³. Interesul său asiduu pentru mișcarea de idei a timpului este reflectat tot în corespondența cu Hagi Pop, căruia îi solicita insistent, pe lângă materiale tipografice, procurarea unor gazete și a unor cărți de referință. Episcopul muntean reușise să intre prin intermediul acestuia în posesia unor lucrări, precum voluminoasa *Histoire du Bas-Empire, en commençant à Constantin le Grand*, a lui Charles Lebeau, apărută la Paris, între 1757–1781, și, în primul rând, *L’Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (1751–1772), coordonată și publicată de Diderot și d’Alembert, pe care o ceruse în mod expres într-o scrisoare din 15 iunie 1778¹²⁴, după care revine și îi comunică titlul exact într-o altă epistolă din 14 septembrie 1778¹²⁵. Ecurile acestor scrieri în redactarea prefetelor, care au fost puse elocvent în evidență¹²⁶, denotă largul orizont intelectual al cărturarului, care

¹²² A se vedea N.A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești. Studii și note filologice*, Iași, Editura Cronica, 2002, p. 137–144.

¹²³ *Studii literare. I. Literatură română în epoca „luminilor”*, ediție îngrijită și note de I. Em. Petrescu, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 193–194.

¹²⁴ N. Iorga, *Contribuții la istoria literaturii române*, ed. cit., p. 193.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 195.

¹²⁶ Vezi Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, ed. cit., p. 131–155; Mircea Angheliescu, *Contribuții la stabilirea unor premise ale literaturii românești moderne (1750–1780)*, în LL,

apela deopotrivă la scriitori antici, la istorici bizantinologi și la filosofi francezi. Utilizarea *Enciclopediei* ca sursă a informațiilor sale se întrevede deja în precuvântarea *Mineiul* pe luna decembrie, în care precizează, după cum „se arată în Istorie, că obiceiul de a se număra anii de la nașterea lui Hristos întâi povătuitoriu s-au arătat Dionisie cel Mic”, reiterând date din articolele *Ère* și *Époque*, pentru ca în prefața lunii următoare să apară mai multe similitudini cu articolul *Janvier*. Propunându-și să deslușească acum „liniia neamului rumânesc, din vechiu trăgându-se, din slăvit neam al romanilor”, Chesarie face referiri docte la istoria antică și la soarta „Europei” contemporane, fiind încrezător în speranțele de renaștere a semenilor săi, asemenea păsării „Finix”, care „iarăși din pulberea cenușai se naște și crește”. Meditațiile sale asupra timpului istoric sunt în consonanță, totodată, cu ideile lui Giambattista Vico privind succesiunea ciclurilor de civilizație umană, văzută cu sușuri și coborâșuri, cu creșteri și descreșteri, la fel cum este „oceanul” sau pământul. Prelatul râmnician glosează subtil pe marginea motivului *fortuna labilis*, fără a se resemna însă, sugerând în final o soluție regeneratoare, palingenezică. Influența enciclopediștilor asupra lui Chesarie se resimte și în prefețele volumelor următoare, în care paralelismele evidente cu alte articole corespunzătoare din sursa pe care o fructifică (*Février*, *Mars*) sunt relevante pentru penetrația spiritului iluminist în lumea cărții românești. De altfel, unele dintre ideile lansate de Chesarie de Râmnic vor fi adoptate, în perioada următoare, de un Grigore Râmnicianu, Dionisie Eclesiarhul sau Naum Râmnicianu, cărturari care se vor situa pe aceeași platformă de gândire înnoitoare. Trimiterile la *Enciclopedia* franceză se întâlnesc și în prefețele *Mineiului* pe aprilie și pe iunie, în care Filaret recurge, probabil, la extrasele lui Chesarie, dacă nu cumva ar trebui să-i acordăm credit lui Iorga, care susținea că restul pre-

XVI, 1968, p. 29–31; idem, *Preromantismul românesc (până la 1840)*, București, Editura Minerva, 1971, p. 41–46.

fețelor ar fi fost scrise de protosinghelul Iosif, ajuns mai târziu episcop de Argeș.

Ultimul personaj pe care l-am menționat mai înainte, Iosif Sevastias, își va lega numele de difuzarea în continuare a *Mineiului* în limba română. Încă din 19 mai 1793, într-o scrisoare pe care i-o adresase aceluiași Constantin Hagi Pop, el își manifesta intenția de a reedita seria volumelor râmnicene, pertractările continuând și în anii următori¹²⁷. Abia în 1804, el reușește să înceapă tipărirea unei noi ediții la Buda, în Tipografia Universității din Pesta, în colaborare cu Ioan Piariu-Molnar, care obținuse un privilegiu pentru imprimarea cărții din partea Curții Aulice vieneze, urmând să subvenționeze și costurile tiparului. Cartea se va publica concomitent în două tiraje, unul destinat Țării Românești și altul Transilvaniei, cu redactări diferite ale paginilor de titlu. Tirajul pentru Muntenia (cu răspândire și în Moldova) are o „înainte-cuvântare” și o „înștiințare” ale episcopului Iosif al Argeșului în primul tom, cel pentru luna septembrie, fiind imprimat, în devans față de-al doilea tiraj, între anii 1804–1805. Întrucât acesta prezenta, datorită grabei, erori de culegere care au impus alcătuirea unor erate extinse și reimprimarea unor coli, cel de-al doilea tiraj se va publica într-un interval mai mare, ajungându-se până în 1807, fără a se modifica însă datarea inițială de pe foaia de titlu¹²⁸. Primul volum se deschide cu o dedicație și o „cuvântare-înainte” de Piariu-Molnar, având titulatura de „profesor public în crăiasca Academie a Clujului și în Marele Prințipat al Ardealului crăiesc doctor de ochi”. Ediția budană, apărută sub îngrijirea episcopului argeșean, este o reproducere a *Mineiilor* de la Râmnic, cu mici îndreptări, preluându-se și prefețele semnate de Chesarie și Filaret. Nu este lipsit de semnificație faptul că printre cenzorii și corectorii tipografiei din Pesta care s-au implicat în realizarea lucrării se numărau Gh. Șincai, Samuil Micu, însărcinat în mod special cu efectuarea

¹²⁷ N. Iorga, *Contribuții la istoria literaturii române*, ed. cit., p. 201 ș.u.

¹²⁸ Vezi și Ion B. Mureșianu, *Cartea veche bisericească din Banat*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1985, p. 80–85.

corecturii, și Ioan Corneli, marcând, încă o dată, conexiunile iluministe care s-au constituit în jurul acestei cărți, ignorată în istoriografia literară românească.

Pentru a pune în evidență posibilă filiație care există între textele mineiilor publicate în limba română, gradul lor de dependență sau, dimpotrivă, diferențele de redactare, vom compara un pasaj narativ din edițiile de la Buzău și de la Râmnic, cu precizarea că nu a fost inclusă în această paralelă ediția de la Buda, extrem de fidelă celei râmnicene:

[Colontitlu:] A lui octovrie, în 19 zile.

Într-aceastaș zi, sfântul Mucenic Sadot și cei cu dânsul 120 de mucenici carei s-au săvârșit la Persida.

Împărățind Savorie țara persilor, sfântul părintele nostru acesta, fiind acolo episcop la o eparhie a împărăției lui, și învățând norodul lui Dumnezău câte trebuiescu spre folosința sufletească, botezând și pre unii den persi fără de fereală, fu pârât la împăratul; și aducându-se înaintea lui, și nesupu<n>indu-se a să închina soarelui și lunii și apei și focului, întâiu îl bătu cu toiage. De-ciia îi scoaseră o fășie den frunte până în unghile picioarelor de un deaget de lată; și iară îl bătu cu vine de bou și-l tăvăliră peste ghimpi și peste scai de cei înghimpoși, și-l strânsură într-un teasc cu vârtej. Deci, răbdând aceastea toate vitejaște, spre mai multă mânie au ațâțat pre împăratul și, băgându-l în temniță, iarăș l-au scos la întrebare. Și, aflându-se sănătos peste tot trupul, l-au spânzurat cu capul în jos și l-au pătruns peste tot trupul cu țepi arse. Și nesocotindu-le sfântul aceastea întru nimica, auzi și pre împăratul înfricoșându-l mai vartos, zicând că-i va răsipi mădulările trupului. Iară sfântul împotriva îi răspunse, zicând: „Eu crez în Dumnezeul meu, creștinii vor împărți moaștele meale și cine va chema pre Dumnezău în numele meu va afla izbăvire”. Și îndată îi tăiară limba. Iară sfântul, tinzându-ș mâinile și ochii la ceriu și rugându-se întru sineși, auzi glas de la ceriu, zicând: „Plinitu-ți-s-au cearerea și vei grăi”. Și crescându-i altă limbă, slăviia pre Dumnezău. Aceastea văzând noroadele să înspăimânta și crezură în Domnul nostru Isus Hristos o mie

și 70 de bărbați și alți 200. Deci văzând împăratul că vin mulți pren mijlocul lui cătră Hristos, porunci să-i taie capul, de vream ce și alți mulți strigară, zicând: „Împărate, și noi sântem creștini”; și deate și asupra lor judecata cea de istov, și luându-i slujitorii îi aduseră la locul jungherii. Și făcând sfântul rugă și însemnându-i cu semnul Crucii, fiind 120, întâiu să tăie capul Sfântului Sadot, apoi ale celoralalți. Cu acelor sfinte rugi, Doamne miluiaște-ne și ne spăsește. Amin (*Mineiul luna lui octovrie*, Buzău, 1698, f. 87^v–88^r).

[Colontitlu:] Luna lui octovrie, în 19 zile.

Întru această zi, sfântul Mucenic Sadot și cei împreună cu dânsul o sută și doaozeci de mucenici carii s-au săvârșit la Persida.

Împărățind Savorie țara persilor, sfântul părintele nostru acesta, fiind acolo episcop la o eparhie a împărăției lui, și învățând norodul lui Dumnezeu câte trebuiesc spre folosință sufletească, botezând și pre unii din persi fără de sfiială, fu pârât la împăratul; și aducându-se înaintea lui, și nesupunindu-se a să închina soarelui și lunii și apei și focului, întâiu îl bătu cu toiage. De-acia îi scoaseră o fășie din frunte până în unghile picioarelor de un deaget de lată; și iară îl bătu cu vine de bou și-l tăvăliră preste ghimpi și preste scai de cei înghimpoși, și-l strănseră într-un teasc cu vârtej. Deci, răbdând aceastea toate vitejaște, spre mai multă mânie au ațâțat pre împăratul și, bângându-l în temniță, iarăși l-au scos la întrebare. Și, aflându-se sănătos preste tot trupul, l-au spânzurat cu capul în jos și l-au pătruns preste tot trupul cu țepi de fier arse. Și nesocotindu-le sfântul aceastea întru nimica, auzi și pre împăratul înfricoșindu-l mai vârtos și zicând că-i va răsipi mădulările trupului. Iară sfântul împrotivă îi răspunse, zicând: „Eu crez în Dumnezeul meu, creștinii vor împărți moaștele mele și cine va chema pre Dumnezeu prin numele meu va afla izbăvire”. Și îndată îi tăiară limba. Iară sfântul, întinzându-și mâinile și ochii la ceriu și rugându-se întru sineși, auzi glas de la ceriu, zicând: „Plinitu-ți-s-au cearerea și vei grăi”. Și crescându-i altă limbă, slăviia pre Dumnezeu. Aceastea văzând noroadele să spăimântară și cerură în Domnul Dumnezeu și Mântuitorul

nostru Isus Hristos o mie și șaptezeci de bărbați și alte doao sute. Deci văzând împăratul că vin mulți prin mijlocul lui cătră Hristos Dumnezeu nostru, porunci să-i taie capul, de vreme ce și alții mulți strigară, zicând: „Împărate, și noi sântem creștini”; și deate și asupra lor judecata cea de istov, și luându-i slujitorii îi aduseră la locul junghierii. Și făcând sfântul rugă și însemnându-i cu semnul cinstitei și de viață făcătoarei Cruci, fiind o sută doaozeci, întâiu să tăie capul Sfântului Mucenic Sadot, apoi ale celorlalți, și luară toți cununile muceniei. Cu ale lor sfinte rugăciuni, Doamne miluiaște și ne mântuiaște pre noi (*Mineiul luna lui octovrie*, Râmnic, 1776, f. 115^r–115^v).

Convergențele dintre textul alcătuit de Mitrofan, Radu Greceanu și ceilalți „ostenitori” de la sfârșitul secolului al XVII-lea și cel îngrijit de Chesarie, peste aproape opt decenii, par să depășească cu mult ponderea divergențelor de redactare existente între aceste versiuni ale *Mineiului*. Păstrând intacte primele nuclee de traducere, cartea și-a lărgit treptat aria de cuprindere, prin noi transpuneri și prelucrări, între care cele ale lui Damaschin al Râmnicului nu sunt încă suficient de bine delimitate. Dar ceea ce a conferit cărții o posteritate ieșită din comun rămâne filonul filosofic de excepție al textelor complementare de la Râmnic, cu o putere de iradiere în întreg spațiul cultural românesc din epoca luminilor.